

Program a magyarországi hátrányos helyzetű cigány gyermekek társadalmi esélyegyenlőségének elősegítésére

Olyan programot szükséges kidolgozni, amelynek révén a magyarországi cigány népesség többségénél a felnővekvő nemzedék számára az iskoláztatásnál megmutatkozó hátrányos helyzetet lényegesen csökkenteni lehet, hogy hosszabb távlatban lehetőség nyíljon a megszüntetésére. Magyarországon a cigányság számára a legreálisabb kitörési pont, felzárkózási esély az oktatásban van; tudnunk kell azonban, hogy az esélyegyenlőség kérdése csupán oktatási programok révén semmiképpen sem oldható meg. A foglalkoztatási, illetve jövedelmi viszonyok, a lakáskörülmények, az egészségügyi helyzet, a társadalmi, politikai, etnikai-kulturális stb. befogadás feltételei mindenképpen visszahatnak a felnővekvő nemzedék iskoláztatási–művelődési körülményeire. Egyetlen oktatási program sem képes az életkörülmények egész rendszerétől teljesen függetleníteni az iskoláztatást, az esélyegyenlőség alakulását.

Olyan felzárkóztatási programot kell kidolgozni, amely a magyarországi oktatási–nevelési hagyományokat figyelembe veszi, többé-kevésbé kiérlelt szervezési és nevelési elvekre támaszkodhat és elismert társadalmi gyakorlat áll mögötte, ugyanakkor figyelembe veszi a cigány lakosság valóságos helyzetét és az érdekeltek számára elfogadható. A program nem szolgálhat alapul semmiféle asszimilációhoz, a cigány etnikum beolvadásának a többségi nemzet részéről megnyilvánuló esetleges törekvéséhez, ugyanakkor nem nyújthat alapot a szegregációhoz, a cigány lakosság elkülönüléséhez, netán kirekesztéséhez sem. Vagyis olyan programot szükséges kialakítani, amelynek révén a felnővekvő cigányság az oktatás, nevelés segítségével képes megőrizni sajátos identitását, kultúráját, társadalmi–családi hagyományait, ugyanakkor elősegíti a többségi társadalomba való megfelelő beilleszkedését.

Működési feltételek

A programnak figyelembe kell vennie a Magyarországon kialakult és általános működő oktatási–nevelési intézményi rendszert; annak keretében, de a speciális feladatokra figyelve tud hatékonyan működni.

Minden program működéséhez megfelelő anyagi és egyéb eszközök is szükségesek; a legkiválóbb programokhoz is nélkülözhetetlenek az anyagi–technikai feltételek. Tudomásul kell venni, hogy minél sokrétűbb és attraktívabb programot kívánunk megvalósítani, annál nagyobb áldozatot szükséges vállalnia a társadalomnak és a cigány lakosságnak a siker érdekében.

A programot célszerű összekapcsolni az állami finanszírozással, oly módon, hogy a program keretében megvalósuló alapfeladatokat az önkormányzati költségvetésből finanszírozzák a normatívák szerint, a speciális igényeket pedig a költségvetésben már meglévő spe-

ciális normatívák igénybevételével. Nemzetközi programból azokat a többletigényeket szükséges finanszírozni, amelyekre a jelenlegi hazai feltételek nem nyújtanak fedezetet. Egy nagyvonalú, igényes felzárkóztatási program gazdasági–pénzügyi feltételei csakis több forrásból teremthetők meg.

A központi követelményeket, elvárásokat ebben az esetben csak alapnak szabad tekinteni, vagyis a roma felzárkózási programnak csak akkor lehet értelme, ha a minimál-programnál többet, sokkal többet tud nyújtani a benne résztvevőknek.

Azzal is számolni kell, hogy egy ilyen program hatékony végrehajtása a bekapcsolódó gyermekektől, szülőktől, pedagógusoktól többet követel, mint az átlagos intézményben levőktől. Külön szükséges hangsúlyozni, hogy a szép reményekkel kecsegtető, de jelentős többletköltséggel járó oktatási–nevelési programba csak olyan személyeket, családokat érdemes és célszerű bevonni, akik a többletfeladatokat, -kötelezettséget, -kötöttséget vállalni tudják és akarják, akik több munkára, áldozatra készek és képesek. A család támogató részvétele a siker lényeges eleme és követelménye. A magyarországi cigány lakosság felemelkedésének egyik legfontosabb feltétele, hogy olyan értelmiségi rétege legyen, amely vállalja népének történelmét, identitását, cigányságát, romaságát, az etnikumi tudatát, azaz ebből az értelmiségi rétegből alakulhat ki az a vezető elit, amely képes a cigányság érdekeit az európai normák alapján megfelelő színvonalon képviselni, népét a 21. századba úgy bevezetni, hogy ősi kultúráját, értékeit, hagyományait megőrizze, identitását váljalja és ápolja.

E nagy társadalmi feladat vállalásához a gyermekek felzárkózását, esélyegyenlőségét elősegítő oktatási–nevelési program szükséges, ez azonban önmagában nem elégséges feltétel. A program sikeréhez országos kiterjedésűnek és az oktatás valamennyi fokozatára vonatkozóan kell lennie, és alapvetően két pillérre, két intézményre: az iskolára és a kollégiumra szükséges támaszkodnia.

Az oktatás általános követelményeinek az iskolarendszeren belül kell eleget tenni, a nevelési és a sajátos oktatási, képzési feladatokat pedig a speciális cigány kollégiumi rendszer keretében lehet megfelelően megoldani. Az iskola biztosíthatja a cigány gyermekek megfelelő társadalmi integrációját, a különféle társadalmi rétegek közé történő, illetve a vallási, a nemzetiségi és a gyermekközösségekbe való beilleszkedést, a felmerülő esetleges ütközések elviselésének megtanulását, a tolerancia gyakorlását. A kollégiumban kell kialakítani azt a légkört, szervezeti, intézményi keretet, amely a speciális oktatási igények kielégítését és a nevelési feladatok megoldásához szükséges feltételeket biztosítja; az etnikai hovatartozás tudatos vállalásának erősítését, a közösségi nevelés adottságait és gyakorlásának módozatait szolgálja, és elősegítheti a vezetői feladatokra való felkészülést.

A cigány kollégiumok indokltsága

A cigány kollégiumok létesítését elsősorban nem a vándorló életmód teszi szükségesé – a cigány lakosság túlnyomó többsége Magyarországon már letelepedett és állandó lakóhelye van –, hanem a lakások minősége. A cigányság lakásai gyakran a települések szélén, távol az iskolától épültek, sokszor nehezen megközelíthető helyen. A „lakások”, gyakran putrik, nagy százalékban olyan kicsinyek és olyan alacsony komfortfokozatúak, hogy bennük a lakhatás, különösen a gyermekek számára alig vagy egyáltalán nem elfogadható, a normális tanulás pedig lehetetlen, amelyhez a hátrányos szociális helyzet is társul. Tehát sok cigány gyermek számára a normális tanulási feltételek biztosítása egyet jelenthet a megfelelő iskolákban és kollégiumokban való elhelyezéssel. A cigány lakosság egy részének azonban semmilyen lakása nincs, rokonoknál, ismerősöknél húzzák meg magukat, vagyis hajléktalanok. E családok gyermekei számára is a kollégiumi elhelyezés jelenti a megoldást. Az állami gondozottak jelentős része ugyancsak cigány származású. Ezeknek a fiataloknak a speciális kollégiumokban való elhelyezésével lényegesen jobban lehet

biztosítani a fejlődésüket, felzárkózásukat, mint az állami gondozó intézetekben való elhelyezésükkel. A cigány lakosság egy kisebb részénél a külföldön dolgozó zenészek, vándorkereskedők, a vándorló szórakoztatóiparban dolgozók gyermekeinél a kollégiumokban való elhelyezés ugyancsak indokolt és szükséges lehet azért, hogy szüleik nyugodtan dolgozhassanak, a fiatalok pedig megfelelően készülhessenek az életre.

A cigány gyermekek kollégiumi elhelyezésénél számolni kell azzal is, hogy a szülők nem szívesen engedik el gyermekeiket a városba, a kollégiumba. A közismert családszeretet, esetenként a gyermekek munkájára való igény is nehezíti a gyermekektől való elválást. A szülőket és a gyermekeket egyaránt meg kell és talán meg is lehet győzni arról, hogy jövőjük érdekében indokolt és célszerű vállalniuk a családtól való távollétből adódó nehézségeket.

Az iskolaválasztás segítése

A tehetségesnek mutakozó roma gyerekeket a lehető legkorábban célszerű jól kiválasztott, színvonalas városi iskolákba irányítani. Általános tapasztalat, hogy az ún. elit iskolákban a jó tanárok is szívesebben vállalnak munkát, mint a gyengébbekben és főként a távoli kisebb településeken. A gyermekeikkel különösen sokat törődő szülők is arra törekednek, hogy a legjobb iskolákban helyezték el őket. Ebből következik, hogy ezekben az iskolákban az átlagosnál jobb tanári kar olyan gyerekekkel foglalkozhat, akiknek a sorsát a szülők is az átlagosnál jobban figyelemmel kísérik, segítik tanulásukat. Ugyanakkor ezekben az iskolákban általános a túljelentkezés, és az iskolának lehetősége van a legtehetségesebb tanulók kiválasztására. A fentiekből természetes módon következik, hogy az ilyen iskolák tanulói jobb eredményeket mutatnak fel, ez pedig maga után vonja, hogy az iskolafenntartó önkormányzatok vagy más szervek közvetlenül vagy pályázatok útján anyagilag is kedvezőbb helyzetbe kerülnek, ami szintén visszahat az iskola színvonalára. Mindez indokolja, hogy a tehetségesnek tartott és speciális kollégiumba irányított cigány gyerekek ilyen iskolákba kerüljenek.

A színvonalas iskolába bekerült cigány gyerekek együtt tanulva tehetséges nem cigány gyerekekkel, jó tanárok keze alatt, a kollégiumi többléttámogatás mellett, reális esélyt kapnak a legmagasabb szintű képzésre és feltehetően szembe tudnak majd nézni a nagyobb kihívásokkal. Ugyanis a kedvező „szülői” háttérrel a kollégium tanári segítséggel, korrepetálással, különórák tartásával, a kötött felkészülési idővel – az igényes közösségi közegben biztosítani tudja. Az, hogy a cigány gyermekek jó iskolában tanuljanak, hozzájárul emberi tartásuk erősödéséhez, elősegíti a keresettebb felsőfokú tanintézetbe való bekerülésüket és kitarításukat, és végül, ilyen módon a legmagasabb szintű és társadalmilag is elismert iskola elvégzésével jobb állásokhoz juthatnak.

Természetesen a cigány gyermekek iskolaválasztásánál is tiszteletben kell tartani a gyermekek, illetve szüleik szabad iskolaválasztási jogát, pályaválasztási szabadságát. Az iskolába irányítás nem lehet kényszer, csakis orientálás.

A kollégium a felzárkóztatás színtere

Sok évszázados és világszerte elismert tapasztalat, hogy a legmagasabb szintű elitképzés bentlakásos intézményekben, kollégiumokban valósítható meg. Erre napjainkban a hazai cigányság értelmiségi elitjének kinevelése érdekében feltétlenül szüksége van mind a cigányságnak, mind a többségi társadalomnak. A cigány gyermekek esélyegyenlőségének lényeges növelése érdekében általában a kollégiumi tapasztalatokat, különösen a népi kollégiumi tapasztalatokat lehet és célszerű felhasználni.

A magyarországi viszonyok között különösen a falusi cigány gyermekeknek a felnőtt életbeni esélyegyenlőségét mindenekelőtt a kollégiumi neveléssel lehet megoldani. A kollé-

giumban a közösség, a kulturált környezet, a folyamatos nevelői hatások biztosíthatják azt a keretet, amely a felzárkózáshoz a feltételeket leginkább biztosítja.

Ugyanakkor a cigány lakosság családközpontú gondolkodása következtében a gyermekek kollégiumi elhelyezése nehézséget is okoz. De elképzelhető, hogy napjainkban a szülők és a gyermekek már meggyőződtek arról, hogy jövőjük érdekében a kollégiumi elhelyezés és a viszonylag ritkább hazalátogatás a jövő érdekében szükséges és célszerű. A testvéreket, a rokonokat, az egy településről származókat természetesen lehetőség szerint indokolt egy kollégiumban elhelyezni.

A cigány kollégiumok létrehozásának első és legfontosabb feladata természetesen, hogy az iskolába járó tanulók lakóhelyeül szolgáljanak, biztosítsák az étkezésüket és a tanulás feltételeit. Ez azonban kevés, és a fentiek önmagukban még nem indokolnák az önálló cigány kollégiumi rendszer létrehozását. Ezeknek az intézményeknek a szokásos kollégiumi funkciókon felül speciális oktatási, kulturális, képzési–nevelési feladatokat is el kellene látniuk.

Kollégiumi oktatási feladatok

A kollégiumokban kell biztosítani azokat az oktatási programokat, amelyekben a cigány fiataloknak az iskolai oktatási feladatokon felül célszerű részt venniük, s amelyek a cigány nép származásáról, történelméről, földrajzi elhelyezkedéséről szóló ismereteket adják át nekik. A kollégiumban kell gondoskodni a cigány népi kultúra bemutatásáról s lehetőséget teremteni annak művelésére. A cigány dalokat, táncokat, zenét, irodalmat, költészetet, képzőművészetet minden cigánygyerekkel meg kell ismertetni. A kollégiumok lehetnek azok „műhelyek”, ahol a bentlakók, esetleg az adott településen vagy a környékén lakó cigány és nem cigány érdeklődők ezeket a kulturális tevékenységeket magasabb színvonalon is művelhetik. A kollégiumokban indokolt megteremteni a feltételeit azoknak a jellegzetes cigány kisipari, kézműipari tevékenységeknek, amelyek szorosan hozzátartoznak a cigány lakosság életéhez, történetéhez, kultúrájához. Ez természetesen nem minden kollégiumban lehetséges és szükséges. Ezeket a feladatokat egy-egy hétvégén vagy a tanulási szünetekben, télen vagy nyáron megfelelő táborokban, vagy más intézményben is meg lehet oldani.

A cigány kollégiumok egyik legfontosabb feladata kell legyen a cigány nyelv oktatása. A cigány nyelv megfelelő szintű elsajátítása a kollégisták nagy részének lényegében egy „idegen” nyelv megtanulását jelenti, annak minden erőfeszítésével, gyötrelmével és áldozatvállalásával együtt. A leendő cigány értelmiség számára a cigány kultúra, illetve nyelv megfelelő szintű elsajátítása alapvető feladat. A kollégistáknak iskolájukban ugyanazokat a nyelveket kell tanulniuk, mint a többi növendéknek, de hátrányos helyzetük miatt a kollégiumban korrepetálásról szükséges gondoskodni, sőt külön nyelvórák beiktatását is célszerű lehet megszervezni. Természetesen a cigány kollégiumokban is gondoskodni kell az ott lakók sportolási, kulturális, játék-, illetve szórakozási igényének kielégítéséről. Kiemelkedő fontosságú, hogy az itt élő gyerekek hétvégeken tartalmas kirándulásokon vegyenek részt, szünetekben pedig megfelelő táborokba kerüljenek.

Ahhoz, hogy a kollégiumok ezeket a többletfeladatokat képesek legyenek megoldani, a többletlehetőségeket is biztosítani kell a számukra. A többletigényeket alapvetően két tényezőben jelölhetjük meg: a többletfeladatok ellátásához több idő szükséges, ezért feltétel, hogy ezek a kollégiumok valóban hétnaposak legyenek, vagyis hogy a szombatot és a vasárnapot is a kollégiumban töltsék. A többletfeladatok ellátása lényegesen több anyagi eszközt igényel.

A közösségi nevelés tartalma

A cigány kollégiumok legfontosabb feladata a közösségi nevelés elveinek és gyakorlatának érvényesítése, a közösségi tudat kialakítása és ápolása lehetne. A közösségi tudatot táplálhatja a közös etnikai tudat, a származás, a gyökér, a hasonló életkörülmények közül való kitörési kísérlet, esetleg a már megélt kirekesztettség tapasztalata. Az együttlakás, a tanulásban, a szórakozásban, munkában együtt töltött idő a közös örömök, az esetleg kellemetlenségek, de mindenekelőtt közös célok feltétlenül elősegítik a közösségi szellem és az érzelmek alakítását. Az aktív kulturális és sporttevékenység, az országjárás, az elsajátított ismeretek, a kialakított belső szervezeti formák, a népért való tudatos felelősségvállalásra nevelés egyaránt a közösségi összetartozás tudatát erősíti, az egymással való törődést szolgálja. Amikor kollégiumi közösségről beszélünk, szó sem lehet az uniformizálásról, az egyéniség elfojtásáról, valamiféle egységes gondolkodásnak, cselekvésnek az egyénre való ráerőszakolásáról. Az igazi közösség nem az egyén ellen hat, nem az egyéniség elnyomására szolgál, hanem éppen ellenkezőleg, keretet ad az egyéni törekvéseknek, tehetségek kibontakozásának.

A biztos közösségi háttér elősegítheti a kollégium és a kollégisták nyitottságát, a más oktatási intézményekkel, ifjúsági szerveződésekkel való jó együttműködést. A közösség melege nem az elzárkózásnak, hanem a barátságának szolgál alapul. A viszonylag kis létszámú közösség ugyanakkor egyfajta véd- és dacsövetséget is jelenthet.

A közösségi életben talán a legfontosabb, hogy a közösség tagjai egymást segítik közös és egyéni eredményeik elérésében, együtt örülnek egymás sikereinek, segítenek egymásnak nehézségeik leküzdésében, a kudarcok elviselésében, a problémák megoldásában. A kollégiumi közösségben nem a származás, nem a család anyagi helyzete, s még csak az istentől kapott tehetség sem a legfontosabb, hanem a nehézségek leküzdése, az értékek kibontása, az emberi gyengeségek legyőzése, a mások felé irányuló segítőkészség, az áldozatvállalás, a közösségért végzett és mások érdekeit nem keresztező tevékenység, az elért eredményekből származó öröm, a cigány fiatalhoz méltó viselkedés és gondolkodás a cél.

A kollégiumok belső szervezete

A létesítendő cigány kollégiumok viszonylag alacsony létszámmal működhetnek hatékonyan. Azok a népes kollégiumok, amelyekben több száz fő él, ahol nem ismeri egymást név szerint minden tanuló, ahol az igazgató, a nevelők nem ismerik valamennyi kollégistát, családi, iskolai, egyéni problémáikat, nem igazán képesek igazi nevelőintézményként dolgozni. A hatékonyan működő, a népi kollégiumi szellemiséget képviselő, közösségi légkört nyújtó kollégiumok létszáma negyven–száz fő között alakulhatna.

A kollégiumi tagságot önkormányzati rendszerben indokolt vezetni. Vagyis a kollégisták maguk közül választják ki az ifjúsági vezetőket, akik a kollégium irányításában komoly szerepet kell, hogy kapjanak.

A kollégiumi tagokat kisebb egységekben célszerű tagolni. A legkisebb szervezeti egység hat–tíz főből állhatna, tagjai több egymás melletti vagy egymáshoz közeli szobákban nyerhetnének elhelyezést. A kis egységet horizontálisan vagy vertikálisan lehet szervezni, azaz különböző korúak, vagy ugyanazon osztályba, évfolyamba járók kerülhetnek valamely csoportba. Minden kis egységnek természetesen van egy „felelős” vezetője, akit a tagok maguk közül választanak. Célszerű azonban a csoporton belül olyan „tisztviselőket” is választani, akik a kis csapat speciális ügyeit intézi. Indokolt tanulmányi, kulturális, sport-, tisztaság- stb. felelőst választani. Jó, ha mindenkinek vagy majdnem mindenkinek van valamilyen feladata a csoporton belül. Ez a tagok öntudatát, felelősségét növeli, vezetői képességét fejlesztheti. Ezekből a kis csoportokból tevődik össze a kollégium egésze, amelynek élén az ifjúsági vezetőség áll. A kollégium létszámától, jellegétől füg-

gően annak élén öt-tíz tagú vezetőség állhat, amelynek feladata az ifjúság önállóságának biztosítása, önkormányzatának irányítása, megvalósítása. Az ifjúsági autonómiának igen komoly szerepe lehet a közösségi nevelésben, a vezetői képességek kialakításában, a vezetői szerepek előkészítésében.

A tisztaság és a rend fenntartása

A kollégium életének, belső rendjének kialakításánál a kollégisták valós társadalmi helyzetéből kell kiindulni, ugyanakkor nagy figyelmet kell fordítani a szegény emberek, illetve a cigányság érzékenységre, emberi méltóságára.

Feltehetően a gyermekek jelentős része korábban alacsony civilizációs szinten élt és a kollégiumban kell megszerezniük, kialakítaniuk olyan ismereteket, szokásokat, amelyek esetleg más társadalmi közegben a családban kialakulnak és iskolás korban már természetessé válnak. Ezek között az első a közösségi együttlétből következően elengedhetetlen feltétel a kollégiumban a rend és a tisztaság, a személyes higiénia magas szintű megkövetelése. A gyermekek, kamaszok időnként hajlamosak a tisztaság elhanyagolására. Egy-egy közösségben, különösen a hátrányos helyzetből kikerülők esetében, ennek a tényezőnek az átlagosnál lényegesen nagyobb a szerepe.

A kollégium épületének, a háló-, a tanuló- és a közösségi helyiségeknek, folyosóknak, az egészségügyi helyiségeknek minden körülmények között fehérre meszeltnek, tisztának kell lenniük. A virágok, a növények a folyosók és a társalgók természetes tartozékai. A falakat a gyermekek saját alkotásai, reprodukciók, esetleg eredeti művészi alkotások díszíthetik. Lehetőség szerint a kollégiumnak legyen játszó- és sportudvara, fákkal, cserjékkel, virágokkal díszített parkja. A kollégiumi életben a kollégisták maguk tartják rendben ágyukat, asztalukat, szekrényüket és a hálókat is a lakók takarítják. Altalában az udvart, kertet is ők gondozzák. Miközben a rend és a tisztaság a kollégiumban kiemelkedően fontos igény, felnőtt személyzetet a lehető legkisebb mértékben szabad csupán alkalmazni hozzá a költségek mérséklése és nevelési célból. A kollégisták, ha maguknak kell a rendet és a tisztaságot fenntartaniuk, jobban megbecsülik azt és jobban vigyáznak rá. Az egyéni higiéniai szokásokat a fiatalok érzékenységét figyelembe véve, csak fokozatosan és folyamatos odafigyeléssel lehet kialakítani, életstílussá avatni, amihez elengedhetetlen a nevelő odafigyelése és türelme, tapintata.

A kollégiumi igazgató és a nevelőtanárok

A kollégiumi igazgatónak nem célszerű főhivatású kollégiumi igazgatónak lennie, figyelembe véve, hogy kis létszámú kollégiumok létesítése indokolt. Ugyanakkor célszerű, hogy az igazgató a település elismert szakembere, tanára legyen és részt vegyen a helyi közéletben is. Célszerű továbbá, hogy az igazgató abban az iskolában tanítson, ahol a kollégisták az iskolai feladatukat végzik. Így közvetlenül ismerheti iskolai dolgaikat és a kollégisták mint tanárt is ismerik igazgatójukat. Az igazgató a lehetőség szerint lakjon a kollégiumi épületben vagy közvetlen annak közelében. Jó, ha a kollégisták szemtanúi igazgatójuk és családjá életének, munkájának. Célszerű, ha a kollégiumi nevelőtanárok, a fiatal pedagógusok (esetleg házastársukkal együtt) a kollégiumban laknak és kötetlen munkaidőben vállalják a nevelőtanárságot. A kollégiumban a nevelőtanárok számára nem lehet feladat a kötelező tanulási idő felügyelete, ezt feltétlenül az idősebb kollégistákra célszerű rábízni. A kollégiumban a szaktárgyi korrepetálásra, speciális órák tartására, szakkörök vezetésére indokolt külső tanárokat, szakembereket szerződtetni.

A kollégiumi nevelőkkel szemben munkájuk magas követelményeket támaszt, így anyagi és társadalmi elismerésük sem mellékes. A cigány kollégiumokban, amennyire lehetséges, célszerű cigány pedagógusokat alkalmazni, de mindenképpen olyan személyeket,

akik ezt az etnikumot nem nézik le és megfelelő empátiával bírnak irányában. Amennyiben lehetséges, indokolt felsőfokú tanintézetekben tanuló cigány fiatalokat bevonni a kollégium nevelőtestületének munkájába vagy valamilyen szakismereti feladatok ellátásába.

A kollégiumot rendeltetészerű, természetesen a felnőtt, kinevezett vezetőnek kell vezetnie, annak irányításáért, működéséért egyszemélyileg az igazgató felel. Az ifjúsági önkormányzatot azonban nem lehet valamiféle „fügefalevélnék” tekinteni, hanem célszerű megfelelő módon bevonni a kollégium vezetésébe. Az ifjúság felnőtté válását segítheti, ha koruknak megfelelő felelős munkát kapnak önmaguk és társaik nevelésében, vezetésében.

A cigány felzárkóztatási tanulmányi program irányítása

A cigány lakosság felnövekvő nemzedékei esélyegyenlőségét elősegítő felzárkóztatási programnak országos jelentősége van, így azt az egész ország területére kiterjedően indokolt megszervezni, működtetni. A program megszervezésére országos társadalmi szervezetet kell létrehozni (pl. a Roma Kollégiumokat Építő Szövetséget, ROKÉSZ-t). Ez a szervezet a különböző polgári, állami, nemzetközi és civil cigány szervezetek tekintélyes képviselőiből alakulna és felső szinten irányítaná, összefogná, segítené az egyes kollégiumok létrejöttének előkészítését, szervezését. Ennek a szerveződésnek első feladata lenne, hogy tekintélyes közéleti szereplők aláírásával felhívással forduljon a magyar néphez, társadalomhoz, valamint a nemzetközi közvéleményhez, hogy támogassa a magyarországi cigányság felzárkózását, esélyegyenlőségét elősegítő társadalmi program megvalósítását.

A szervezet az ország egész területén – egy előzetesen kidolgozott elképzelés alapján – kezdeményezéseket, szervező bizottságok megalakítását, illetve az alulról meginduló kezdeményezéseket valamiképpen egyetlen szervezett keretbe fogná. A kormánytól, az állami és önkormányzati hivataloktól, a különböző szerveknek kezdeményezné az alapvető jogi és technikai feltételek megteremtésének előkészítését, mindenképp a szükséges épületek felkutatását és a célnak megfelelő kialakítását.

Az anyagi eszközök biztosítására, illetve a különböző forrásokból várható anyagi eszközök összegyűjtésére és a megalakuló kollégiumok közötti elosztására egy alapítvány létrehozása látszik célszerűnek. Ez gyűjthetné össze a külföldi segélyszervezetektől az adományokat, az állami költségvetéstől különböző címen kapható normatív támogatásokat, az országos szervezetektől, nagyvállalatoktól, egyénektől az adományokat, illetve az országosan meghirdetett programokra kiírt pályázatokon venne részt.

A kollégiumok szakmai irányítója a Cigány Kollégiumok Szövetsége lehetne. Ez segítené a kollégiumi programok kidolgozását, a kollégisták, illetve a tanárok részére központi táborok, speciális tanfolyamok szervezését, a közös nevelési elvek kidolgozását és a tapasztalatok összegyűjtését, értékelését. A kollégiumokat képviselhetné országos hivatalos és társadalmi szervezetnél, esetleg szakmai írásos anyagok készítésével hozzájárulna a kollégiumi oktató-, nevelőmunka segítéséhez.

A kollégiumok önállósága

Az egyes kollégiumokat neves cigány vagy nem cigány, de a cigányság felemelkedését elősegítő közismert személyiségről, esetleg a cigányság értékeit megjelenítő fogalomról kellene elnevezni, lehetőleg a térségi, települési hírességekről, tehát mindenképp nevesíteni kellene azokat, akik a későbbiek folyamán egyfajta hagyományteremtésnek szolgálnának alapul. Ugyanakkor valamennyi kollégiumnak nagyfokú önállósággal kell rendelkeznie; önállóan kellene saját oktatási, nevelési programját kidolgoznia a sajátos helyi igények és lehetőségek alapján. Az egyes kollégiumok az Alapítványtól létszámarányosan megkapnák a normatív támogatásokat, a további forrásokat helyben lehetne/kellene előteremteni.

A kollégiumok bevételi forrásai:

- az állami költségvetésből a fejkvóta szerint;
- a speciális cigány kollégiumok külön normatívája;
- a központi Alapítványba befolyt összegekből pályázat útján;
- megyei közalapítványoktól pályázatok útján;
- egyéb helyi vállalati, alapítványi, magánszemélyi juttatások;
- a kollégisták befizetései;
- a kollégium saját bevételei.

A szülők anyagi helyzetük függvényében gyermekeik kollégiumi ellátásához méltányos összeggel járulnak hozzá. A legrászorultabb szülők gyermekek utáni díjtétele csak jelképes összeg lehetne.

A kollégiumoknak nem lehet céljuk a saját bevételre való törekvés, de bizonyos bevételi forrásaik azért célszerűek lehetnek. Ilyen például az időlegesen szabad étterem vagy más helyiségek használatának átengedése, ilyenek a kollégiumi rendezvények bevételei, ilyen a kollégisták által a szakkörben előállított dísz tárgyak értékesítése stb.

Pártfogó testület

A speciális cigány kollégiumok kialakítását és fenntartását lényegesen segíti a pártoló, pártfogó testületek létrehozása. A kollégiumok mellett létrehozott pártoló testületek nem számítanak új találmánynak. A régi híres kollégiumokat is gyakran uralkodók, gazdag polgárok segítették anyagilag, és bizonyos elvárásokat is megfogalmaztak a támogatott kollégiumokkal szemben.

Az újonnan létrehozandó cigány kollégiumi hálózat kialakulásához nélkülözhetetlen az a társadalmi támogatás, amelyet egy tekintélyes társadalmi testület nyújthat. A testület tagjai részt vehetnének a kollégiumi rendezvényeken, amelyen esetleg maguk is szerepelhetnek, de mindenképpen emelhetik annak fényét. A pártfogó testület tagjai saját anyagi eszközeikből közvetlenül juttathatnak a kollégium számára, vagy pályázatokat írhatnak ki, alapítványokat létesíthetnek a kollégisták részére. A pártoló testületek tagjai mint közéleti személyiségek, intézmények, alapítványok támogatásaik révén is segíthetik a kollégiumot. Ugyanakkor a kollégiumban felmerülő bármilyen anyagi, etikai, személyi gond megoldásában indokolt lehet a pártfogó testületre támaszkodni, segítséget kérni. Lényeges lehet a pártoló testület tagjainak szerepe a kollégium, illetve a kollégistákról való kedvező kép kialakításában, a sajtókapcsolat kiépítésében. A pártoló testületek tagjai oly módon is segíthetik a kollégiumot, hogy bizonyos feladatot átvállalnak, például előadásokat szerveznek, foglalkozásokat vezetnek, segítik a kollégisták gyakorlati munkáját stb. A pártoló testület mint demokratikus, önszerveződő intézmény működhet saját választott vezetőséggel is, amelynek alapvető feladata a kollégium és a kollégisták anyagi és más jellegű segítése. A cigány kollégiumi hálózat kialakítása érdekében célszerű lehet az országos szintű pártfogó testület létrehozása, és valamennyi kollégium mellé az adott településen élő személyiségekből álló helyi testület létrehozása.

A kollégiumi szintek

A cigány felzárkóztatási programnak a fiatalok életkorához kell igazodnia, azonban bizonyos időszakok kiemelten fontosak lehetnek.

Az általános iskolába való felkészítés a további iskolai szereplés lényeges eleme. Feltehetően szükséges, hogy minden hátrányos helyzetű cigánygyermek olyan iskolaelőkészítésen vegyen részt – lehetőleg a lakóhelyén vagy annak közelében –, amely szavatolja az egészséges gyermekek megfelelő beilleszkedését az iskolai közösségbe és a nem cigány gyermekekhez hasonló ismeret és jártassági szint elérését, a sikeres iskolakezdés érdekében.

Az iskola-előkészítés megoldható helyi óvodában, speciális felkészítő program és csoport kialakítása révén, de az általános iskolás kollégiumok keretében működő cigány óvadás részlegek útján is, ez utóbbi azonban csak a vándorló cigányok esetében indokolt és szükséges.

Az általános iskolás gyermekek részére az iskola és kollégium külön szervezeti egységben szerveződhet. Ebben az életkorban különösen fontos a pályára irányítás, illetve a középiskolai képzésre való előkészítés. Természetesen más-más lényeges oktatási, nevelési feladatok jelentkeznek az alsóbb és a felsőbb évfolyamokon. Az általános iskolai felsőbb évfolyamokat már célszerű lehet a középiskolásokkal közös kollégiumokban elhelyezni.

A középiskolás kollégiumokban az értelmiségi elitnevelés szempontjából lehet kiemelkedő a szerepük. Ebben az életkorban történik a pályaválasztás, az életre való felkészülés döntő korszaka ez. A kollégiumi oktatási-nevelési programok szerepe leginkább a középiskolás kollégiumokra vonatkozhatna a legtisztább formában. Ebben az életkorban mindenképpen az önálló cigány kollégiumokhoz kellene ragaszkodni az általános iskolában, még célszerűségi okokból esetenként ettől el is lehetne tekinteni. Középiskolás cigány kollégiumot minden megyeszékhelyen, sőt minden nagyobb városban célszerű létrehozni. Ezekben a városokban és környékükön valószínűleg már az egész országban fellelhető olyan arányú cigány népesség, hogy gyermekeik számára az ésszerű méretű kollégium létrehozható és pedagógiai és gazdasági szempontból egyaránt megfelelően működtethető.

A felsőfokú oktatásban is elképzelhető önálló cigány kollégiumok létrehozása, de nem feltétlenül szükséges. Ezen a szinten a cigány kollégiumoknak a cigány elitképzésben lehet döntő szerepük, és azok a cigány kultúra alkotóműhelyeinek lehetnek az alapjai.

A cigány fiatalok képzésének egyik sajátos, nem elhanyagolható formája a büntető-nevelő intézetekben folyó nevelés. A fiatalokéiak intézeti elhelyezését, még a börtönt is elsősorban oktató-nevelő intézményként kellene kezelni és maximális mértékben felhasználni az oda bekerülők képzésére, felzárkóztatásuk elősegítésére. A fiatalok kedvezőtlen körülményeit előnyvé kell formálni, a „börtönt” kollégiummá célszerű felemelni.

A cigány fiatalok társadalmi felzárkóztatása, megfelelő képzése csak akkor lehet igazán eredményes, ha az minden szinten, összefüggő rendszerben, megfelelő koordinálással történik. Ennek egyik lehetséges formáját – a cigány felzárkóztató kollégiumi rendszert – feltétlenül pártpolitikai, vallási stb. szerveződésektől függetlenül szükséges megszervezni és irányítani.